

Elpusztult és lappangó brünni Thuróczy-példányok

Andrássy Ignác Thuróczy-krónikája (C) utáni nyomozás¹ több, ma már lappangó vagy elpusztult példány történetét hozta elő. Ilyen volt például Jankovich Miklós és Farkas Lajos bibliofil gyűjtők kötetei, melyek sorsáról ma már csak feltételezéseink vannak. Az irattári anyagban felbukkant példány (A) – melyet eredetileg az 1873-as bécsi világkiállításra szántak, majd a magyar nyomdászat 400. évfordulójára az Akadémián rendezett tárlat egyik éke lett – könnyen elképzelhető, hogy még Jankovich valamelyik gyűjteményével került 1830 után a Nemzeti Múzeum könyvtárába. Farkas Lajos Thuróczy-krónikáját (B) pedig e kiállítás megnyitása után pár hónappal, 1873 őszén vehette kezébe Fraknoi Vilmos. Elmondhatjuk tehát, hogy 1875 végére három példányt (A–C) is őriztek a ritkább brünni kiadásból a nemzeti könyvtárban.

A Thuróczy-példányok eddig sem egyszerű története tovább bonyolódott egy jó évtizeddel később. Majláth Béla könyvtárigazgató 1892-ben jelentette Szalay Imre miniszteri tanácsosnak (aki később a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója volt 1894–1915 között), hogy eltűnt egy értékes Thuróczy-krónika még 1888-ban. Az utána kitört botrány a sajtóban is hullámokat vert.² Feltehetően az akkor folyó katalógizálási és állományrendezési munkák során³ derült ki a vezetés számára a hiány, amit aztán összekapcsoltak a Csontos-ügygel 1892-ben. Erről a nevezetes könyvtárrendezésről például a Fővárosi Lapok is részletesen beszámolt.⁴ A régi nyomtatványok 1893-as revíziója fedte fel hivatalosan az addig csak szűk körben ismert (és takargatott) mulasztást: az első jelentések szerint 1 ősnymtatvány és

---

¹ FARKAS Gábor Farkas, *Andrássy Ignác Thuróczy-krónikája = Magyar Könyvszemle*, 134(2018), 222–227.

² *A museumi könyvtár szennyese = Budapesti Hírlap*, 1892. október 15. (szombat), 6; OSZK Irattár, 437/1892. Nyilatkozat a Budapesti Hírlap hírére, 1892. november 14.

³ HORVÁTH Ignác, *A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának ősnymtatványai: 1465–1500*, Bp., M.N.M. Könyvtára, 1895 (A Magyar Nemzeti Múzeum Könyvtárának címjegyzéke, 1), VIII. „E gyűjtemény végleges rendezése 1888-ban történt, midőn a kötetek signaturákat kaptak, s róluk szerzők, nyomtatási hely és év szerint szerkesztett repertórium és czédulajegyzék készült.”

⁴ *Fővárosi hírek = Fővárosi Lapok*, 1888. július 25. (szerda), 1504. „A museumi könyvtár inkunábulum gyűjteménye már teljesen rendezve van. Igen becses példányok vannak benne 1465-től 1500-ig. Ezek a nyomdászat első zsöngéi. Katalógusukat Majláth Béla könyvtárőr elkészíté. Most a magyar történelmi művek termében foly a munka. Augusztus közepéig elkészülnek az egészszel, aztán két hét a tisztogatásé s szeptember elsején már a könyvtár megnyílik.”

22 kötet (valójában lényegesen több) régi magyar könyv hiányzott az állományból számos értékes kódex mellett: „A külföldi ősnymtatványokat rendben találtuk, kivéve egy munkát, mely 1888-ban nem volt található s ez Thuróczy János: *Chronica Hungarorum Brünn*, 1488. című műve.”⁵ Szalay utasítására Horváth Ignác segédőr végezte el a vizsgálatot, amely mögött áttételesen Csontos János könyvtárőr szakmai ellehetetlenítése volt. A részletesen feltárt történet eddig – érthető okból – a rendkívül értékes kódexhiányra, illetve Pulszky Ferenc körüli kultúrpolitikai botrányra összpontosított,⁶ ám Csontos meghurcolásában – majd látni fogjuk – a Thuróczy-krónika szerepet játszott, még évtizedekkel később is.

Csontos János 1886-os jelentésében külön kiemelte (más értékes nyomtatvány mellett) a brünni kiadás példányát.⁷ Ugyanakkor majdnem egy évtizeddel később Horváth Ignác beszámolt további Thuróczy-példányról is ősnymtatvány-katalógusában. Úgy tűnik, hogy *legalább egy* csonka példányt (**D**) is beszerezhetett a Nemzeti Múzeum könyvtára 1875–1886 között a már meglévő három példány (**A–C**) mellé. Ezt vagy megvásárolták, vagy hagyatékból került az állományba. Horváth Ignác szerint:

„Inc. c. a. 490. A Magyar Nemz. Múzeum könyvtára egy teljes és több csonka példányt bírt e kiadásból. A csonka példányok több év előtt egyéb könyvtári másodpéldányokkal együtt eladattak. *A teljes példány megmagyarázhatatlan módon eltűnván* [kiemelés: F.G.F.], a könyvtár kénytelen volt az eladott csonka példányok egyikét, mely időközben Ráth Györgytől a budapesti egyetemi könyvtárba, s innen (szintén mint másodpéldány) antiquárhoz került, visszavásárolni. E példányból az a₂,⁴⁻⁸, k₄, n₁, p₇, q₂, r₃₋₈, t₈ és x_{1, 3, 4-9} jelzetű levelek (= összesen 27 levél) hiányoznak. Az a₁ levél a oldalán a múzeumi könyvtár másodlati bélyege és a budapesti egyetemi könyvtár bélyege látható. Az egyes lapok XVI. századi kéztől származó széljegyzetekkel vannak ellátva, melyek olvasását azonban az erős körülvágás lehetetlenné tette.”⁸

Mivel Csontos megemlítette az akkor már meglévő négy (két pergamen és két papír) példányt az augsburgi kiadásnál 1886-ban, így joggal feltételezhetjük, hogy a brünni kiadásnál is feltüntette volna a további példányokat, ha azok még az állományban lettek volna. Vagyis ezek közül három (**A, C–D**) már 1886 előtt

⁵ OSZK Irattár, 454/1893. 1893. október 7.

⁶ PÁLNYÓGYI Endre, *A Csontos János elleni fegyelmi vizsgálat és annak politikai háttere = Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei*, 2(1964), 163–192; SZITA Gábor, WEEBER Tibor, „*A kéziratoknak van lelkeik*”, *Csontos János munkáinak és levelezésének bibliográfiája*, Bp., OSZK, 2012 (Nemzeti téka), 44–56.

⁷ CSONTOSI János, *Jelentés a N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1885–86-ban = Magyar Könyvszemle*, 10(1885), 23. „5. 1488. Thuróczy János krónikája latin nyelven. »In inclita terre Moraue ciuitate Brunnensi lucubratissime impressa. Anno salutis M CCCC LXXXVIII. die XX Martii.« Ívrét”.

⁸ HORVÁTH 1895, i. m. 218–219. Horváth elszámolta, csak 25 levél hiányzott.

kikerült az állományból, hiszen akkor még megvolt a később ellopott ép **(B)** példány. Aztán 1893-ban a nemzeti könyvtár visszavásárolta az 1875–1886 között eladott csonka példányok közül az egyiket **(D)** 51 forintért,⁹ mivel addigra ellopták a gyűjteményből az egyetlen egy teljesnek mondott kötetet **(B)**. A tranzakciókban szerepet játszottak a korszak képzett antikváriusai: Horovitz Fülöp és Samuel Kende.¹⁰

Összegezve az eddigieket: 1875-ben beérkezett újabb brünni (Andrássy) kötet **(C)** a már meglévő – talán Jankovich Miklós, illetve Farkas Lajos bibliotékájából származó – példányok **(A–B)** mellé és beszereztek egy ismeretlen provenienciájú csonka példányt **(D)** is. A hiányos példányokat **(A, C–D)** értékesítették 1886-ig, a teljes példányt **(B)** ellopták 1888 előtt. Egy csonka példány **(D)** pedig visszakerült az állományba 1893-ban. A lényeg, hogy 1875–1886/88 között *minimum* négy **(A–D)**, esetleg öt¹¹ brünni kiadása volt a könyvtárnak, amiből hármat/négyet eladtak, egyet elloptak és az eladottakból egyet pedig visszavásároltak. Ez utóbbi nem lehetett sem a Farkas- **(B)**, sem az Andrássy-példány **(C)** a kötet csonkasága miatt. Így 1895-re csak ez az egy csonka, visszavásárolt Ráth-példány **(D)** maradt a Nemzeti Múzeum könyvtárában. A kutatás összegzésében igyekszem utánajárni annak, hogy e példányok további sorsa hogyan rekonstruálható.

Ám a visszavásárolt példány provenienciája is felvetett számos kérdést. A Múzeum 1886 előtt adhatta el a könyvet, ami majd Ráth Györgyhoz került. Az ismert bibliofilnek egyébként két brünni Thuróczy-kiadása volt 1905-ben, abból ma már csak az egyik¹² található meg az Akadémia gyűjteményében.¹³ Tőle vehette meg az Egyetemi Könyvtár, majd azután ők is – nyilván anyagi okból – az eladás mellett döntöttek. Emögött az is meghúzódhatott, hogy ott volt még a jezsuita korszak ősellományából származó példány¹⁴ is a gyűjteményben. Végül a nemzeti

⁹ A visszavásárlásra lásd: *Évnegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról 1893. október 1-től 1894. szept. 30-ig = Magyar Könyvszemle*, 19(1894), 361. „8. Thwrocz Ioannes de, Chronica Hungariae. Brünn, 1488. Csonka példány. (51 frt.)”. *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára az 1893/94. évben = Magyar Könyvszemle*, 21(1896), 62. „Túróczy krónikájának 1488. évi brünni kiadása, melynek (sajnos csonka) példányával a könyvtár revíziója alkalmával tapasztalt hiányt óhajtotta pótolni.” Valószínűleg sikerült alkudni, mert Kende ennél drágábbra tartotta: VARJÚ Elemér, *Hungarikumok külföldi könyvpiaczon = Magyar Könyvszemle*, 19(1894), 381. „a Thuróczi-féle brünni krónika egy csonka példánya, ára 60 frt”.

¹⁰ Horovitzra lásd: *Antiquar-könyvkereskedés a fővárosban = Religio*, 48(1889), 13. sz. (augusztus 14.), 103–104. „Az övé az érdem, hogy Sylvester (Erdösi János) XV. századból eredő »grammatica hungarica«-ját felfedezte és a magyar nemzeti múzeum számára megszerezte. Végnapjaiban a m. t. akadémia és a »Nemzeti Múzeum« könyvtáraiban talált szakismereteihez mért foglalkozást.” Kendére lásd: SIMON Melinda, *Egy erdélyi származású bécsi antikvárius és műkereskedő dinasztia: a Kende család = Magyar Könyvszemle*, 128(2012), 494.

¹¹ Ha hozzávesszük Vígázó Ferenc, ma már az Akadémia Könyvtárában őrzött példányát: MTA Könyvtár és Információs Központ Kézirattár [továbbiakban: MTAK], Inc. 451.

¹² MTAK, Ráth F 1045.

¹³ Ráth György régi magyar könyvtára, Bp., Hornyánszky, 1905, 609.

¹⁴ ELTE Egyetemi Könyvtár, Inc. 338.

könyvtár visszavásárolta a sorban következő ismeretlen tulajdonosától. A másik 1886 előtt eladott Thuróczy-példány az Akadémia Könyvtárban található. Gyulai Ambrus ferences szerzetes Demeter kalocsai plébánostól szerezte meg a könyvet 1573-ban. Majd Károly László pálos szerzetes adta Haller Zsigmondnak 1711-ben. Egy évtizeddel később a tóketerebesi pálos monostorban írták össze a példányt.¹⁵ Majd megjárta a nemzeti könyvtárat, ahogyan ezt két pecsétje¹⁶ is mutatja. Azután eladhatták 1886 előtt ismét, és megfordult a 19. század végén ifjabb Emich Gusztáv könyvkiadó bibliotékájában,¹⁷ illetve Ranschburg Gusztáv pesti antikváriusnál. Végül Vigyázó Ferenc politikus gyűjteményével került az MTA Könyvtárába 1928-ban.¹⁸

A történet ezután tovább bonyolódott. Enea Lanfranconi¹⁹ olasz mérnök, neves műgyűjtő öngyilkos lett 1895 kora tavaszán Pozsonyban. Néhány hónappal később a Nemzeti Múzeum könyvtárának negyedévi jelentésében már megemlítették a gyűjteménye sorsát.²⁰ Ezzel összefüggésben a *Magyar Könyvszemle* 1896. évfolyamában már egy újabb példánya (E) bukkant fel a brünni kiadásnak a fent említett olasz mérnök könyvtárából:

„A szerzemények közt úgy érték, mint mennyiség tekintetében a most említett Lanfranconi-könyvtár áll első helyen. E ritkaságokban gazdag gyűjtemény melyben Túróczi krónikájának brünni kiadása (1488) (...) megvannak.”²¹

¹⁵ EMÓDI András, *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárában őrzött ősnymtatványok katalógusa = Erdélyi Múzeum*, 76(2014), 193.

¹⁶ „A. M. N. Múzeum Könyvtárból”, illetve „Másodlat a M. N. Muzeumi Széch. Orsz. Könyvtárból”.

¹⁷ *Könyvkiállítási emlék*, kiadja az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum, Bp., Országos Magyar Iparművészeti Múzeum, 1882, 184. 25. tétel.

¹⁸ Bejegyzések x_{gr}: „Emptus denarys octoginta duobus per fratrem Ambrosium de Gywla a domino Demetrio plebano Colocensi Anno domini 1573”; a_{2r}: „Patris Ladislai Károly ordinis Sancti Pauli primi eremitae dono datus (?) a magnifico Sigismundo Haller anno 1711”; „Residentia Terrebesiensis ord(inis) S(ancti) Pauli primi catalogo 172(...?) inscriptus 17(...?)”; *Catalogue of the incunables in the Library and Information Centre of the Hungarian Academy of Sciences*, comp. by Marianne ROZSONDAI and Béla ROZSONDAI, Bp., Argumentum, Libr. of the HAS, 2013, 959/2. tétel.

¹⁹ WIX Györgyné, *Rég elfelejtett gyűjtőkről = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve*, 20(1984/1985), 191–193.

²⁰ *Évnegyedes jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állapotáról = Magyar Könyvszemle*, 19(1895), 270. „Külön kiemelendő azon rendkívül becses anyag, a mely a Lanfranconi Enea gyűjteményét képező könyvtárból a nm. vallás és közoktatásügyi minisztérium intézkedése következtében szereztetett meg. A könyvek még nem lévén teljesen feldolgozva és szétválasztva – miután a gyűjteménynek a múzeumi könyvtárt nem érdeklő része előreláthatólag a többi hazai könyvtárak közt osztatik szét, – csak általánosságban konstatálhatjuk, hogy a ritkaságokban gazdag könyvtár megszerzése nagybecsű gyarapodást jelent a nyomtatványi osztály anyagában. Erről részletesebben, a legbecsesebb darabok felemlítésével a jövő évfolyamban számolunk be.”

²¹ *A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára (1802–1895) = Magyar Könyvszemle*, 20(1896), 115.

Szinte kizárt, hogy a Horváth Ignác-féle 1895-ös ősnymtatvány-katalógus pótlásában szereplő brünni példány a Lanfranconié lehetett. Miért? Horváth egyértelműen arról ír, hogy ez az egyik eladott, s visszavásárolt példány, vagyis a nemzeti könyvtár állományában volt 1886 előtt, Lanfranconié (E) pedig csak egy évtizeddel később került be. Tehát ez nem az a példány. A zavart tovább fokozza, hogy a Lanfranconi-katalógusban található példányhoz Horváth hozzárendelt egy jelzetet, ami később a visszavásárolt Ráth-példányé (D) lett: „1819. Thurocz, Joannes de -. Chronica Hungarorum Bruna, 1488 2r Inc. c. a. 490.”²² Erre az lehet a magyarázat, hogy Horváth beazonosította az egyes Lanfranconi-példányokat a Nemzeti Múzeum könyvtárában őrzött példányokéval (hiszen a másod- és harmadpéldányokat később más könyvtárakba osztották szét).

Összegezve: a visszavásárolt Ráth-, illetve a frissen megszerzett Lanfranconi-példány (D–E)²³ a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának állományában volt 1896-ban. Ez utóbbit Savoyai Jenő (1663–1736) hadvezér exlibrise ékesítette: „köztük Túróczi brünni kiadásának a Savoya-ház címerével díszített példánya”.²⁴ A régebben beszerzett Ráth-példányt – mint már említettem – valamikor 1875–1886 között adhatták el és 1888–1895 között vásárolhatta vissza a könyvtár.

Így viszont tovább nőtt a ma már hiányzó Thuróczy-példányok száma: az 1873-ban kiállított, az 1873-ban és 1875-ben bekerült Farkas-, illetve Andrassy-, az 1886 előtt visszavásárolt Ráth- és az 1895-ben megszerzett Lanfranconi/Savoyai kötet (A–E). Horváth Ignác pótlást írt a Magyar Nemzeti Múzeum ősnymtatványai jegyzékéhez 1900-ban. Itt megemlítette a Lanfranconi/Savoyai példányt (E) a következő formában: „Második példány. Inc. c. a. 490. a. Az 1^b lapon a honfoglalást ábrázoló kép reprodukció.”²⁵ Két évvel később Varjú Elemér ezt a példányt külön kiemelte a Thuróczy-krónikáról írt tanulmányában:

„A ritkább brünni kiadásból egészen teljes példánnyal nem rendelkezünk. Az egyik, régebben szerzett, félpergament kötésű példány igen csonka, hiányzik belőle a kezdő kép, továbbá az a₂, a₄₋₈, k₄, n₁, p₇, q₂, r₁, r₃₋₈, t₈ és x₁ x₂₋₈ összesen 27 levél. Már a másiktól csupán a kezdő kép hiányzik; ez is pótolva van régi papirosra nyomtatott, az eredetitől alig megkülönböztethető hasonmással. Ez a példány nemcsak azért becses, mert kifogástalanul tiszta, érintetlen metszettel, hanem azért is, mert egykor a törökverő hős, Szavojai Eugén tulajdo-

²² OSZK Kézirattár, fol. Hung. 1887/16. A Nagyméltóságú Vallás- és Közoktatásügyi magy. Kir. Ministerium által megvett Lanfranconi-féle könyvtár leltára, f. 61.

²³ *Wlassics miniszter művásárlása = Budapesti Hírlap*, 1895. június 9. (vasárnap), 3. „A könyvtár többi értékesebb művei közül a Thuróczy-féle krónikának brünni kiadását (...)”.

²⁴ *A Lanfranconi-gyűjtemény megvásárlása = Magyar Könyvszemle*, 19(1895), 187.

²⁵ HORVÁTH Ignác, *Pótlék a Magyar Nemzeti Múzeumi könyvtár ősnymtatványainak jegyzékéhez = Magyar Könyvszemle*, 24(1900), 367–368.

nában volt, a kinek czímere a kissé kopott, de finom XVIII. századi bőrkötés tábláiba arannyal van beprésselve.”²⁶

Itt érdemes megjegyezni, hogy 1887-ben Ráth György példányát kiegészítette Weinwurm Antal fényképész reprodukciójával (már ha hihetünk Csontosinak, aki negyedszázad elteltével emlékezett az esetre). A fenti (eladási és vásárlási) időrendet nézve nem kizárt, hogy ez a **(D)** példány lehetett.²⁷ A Savoyai-példány **(E)** biztosan nem jöhet szóba, hiszen Varjú szerint régi papírosra nyomtatták a reprodukciót és 1895-ig egyébként is Lanfranconi tulajdonában volt Pozsonyban. Természetesen ez a szép, a honfoglalást ábrázoló metszet népszerűsége miatt gyakran eshetett áldozatul könyvmetszőknek és tolvajoknak.

Még ebben az évben, 1902-ben a nemzeti könyvtár kiállítást rendezett kincseiből és ott is kitüntetett helyen szerepelt Savoyai Jenő (Lanfranconi) egykori kötet **(E)**: „Thuróczi János krónikájának 1488-iki, első brünni kiadása (mely Savoya Jenő herceg tulajdona volt)”. Ahogyan Récsey Viktor pannonhalmi könyvtáros fogalmazott: „A legújabb szerzemények is kiváló figyelemben részesültek.”²⁸

Térjünk vissza 1892-höz, ugyanis ekkor robbant ki a Csontos-ügy, mikor a Kézirattár őréit – sok egyéb mellett – lopással is meggyanúsították. Mint már említettem, ebben szerepet játszott a Thuróczy-krónika valamelyik (talán a Farkas-) példánya. Az alaposan feltárt történetből kitűnik, hogy Losonczy István könyvtári szolga és Mosonyi Antal laboráns 1886–1888 között számos igen értékes kéziratot és nyomtatványt tulajdonított el. Ezt onnan lehet biztosan tudni, hogy Losonczy István 1886 júliusától 1888 nyaráig dolgozott a könyvtárban, illetve Mosonyi Antal 1889. január elején hunyt el, tehát a lopásnak ez alatt a két év alatt kellett megtörténnie.²⁹ Szinnyei József drámai hangon számolt be a kialakult helyzetről, megemlítve a Thuróczy-krónikát is:

„A teljesen lajstromozott gyűjtemény az év folyamán revideáltatott, mely alkalommal Thuróczy 1488-iki brünni kiadásán kívül, melynek hiánya már néhány évvel ezelőtt konstatáltatott, újabb hiány nem merült fel.”³⁰

²⁶ VARJÚ Elemér, *A Turóczy-krónika kiadásai és a M. Nemz. Múzeumban őrzött példányai = Magyar Könyvszemle*, 26(1902), 398.

²⁷ MTAK, Kézirattár, Tört. 2r 339. Csontos János első emlékirata a múzeumi könyvtárból állítólag hiányzó pergamen- és papírkéziratok felderítése ügyében, f. 61.

²⁸ RÉCSEY Viktor, *A Múzeum könyvtár-kiállítása = Budapesti Hírlap*, 1902. december 2. (kedd), 4.

²⁹ MAJLÁTH Béla, *Jelentés a N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1885–86-ban = Magyar Könyvszemle*, 11(1886), 197; Uő, *Jelentés a N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1887–88-ban = Magyar Könyvszemle*, 13(1888), 171; Uő, *Jelentés a N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1888–89-ban = Magyar Könyvszemle*, 14(1889), 245.

³⁰ SZINNYEI József, *Jelentés a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtáráról 1892–93-ban = Magyar Könyvszemle*, 18(1893), 313.

Újságcikkek születtek, parlamenti interpelláció hangzott el a témában, végül Majláth Béla és Csontos János lett bűnösként megnevezve.³¹ A hírlapokban és az országgyűlési csatározásokban csak a kódexek eltűnéséről esett szó, ám a Thuróczy-krónika hiánya már 1892 őszén is előkerült Majláth Béla Szalay Imréhez írott jelentésében:

„A folyamatban levő vizsgálat alkalmából hivatali kötelezettségemnek tartom, hogy az incunabulák csoportjából Thuróczi krónikájának 1488ik évi brünni kiadása hiányzik. Ugyanis mikor 1888ik évben Horváth Ignác segédőrnagy megbízva lett az ősnymtatványokat összeírni és észrevette a hiányt. Azóta mindenüttkeresés daczára sem került elő. Hivatalos tisztelettel kérem Méltóságodat ez iránt Horváth Ignác segédőrt kihallgatni, aki úgy az elveszés, mint az eredménytelen keresés körülményeiről felvilágosító vallomást tehet. (...) 1892. november 17.”³²

Majd következő év tavaszán Szalay megbízta Horváth Ignácot, hogy az ősnymtatványok és régi magyar nyomtatványok revízióját is folytassa le.³³

Két évtizeddel később olyan fordulat történt az ellopott régi könyvek ügyében, amire senki sem számított.

„Egy szerencsés véletlen évtizedek óta elveszettnek hitt becses anyag birtokába juttatta ismét a könyvtárat. Előkerültek olyan ritkaságok, mint például Heltai Háló-ja, Turóczi brünni kiadása, a Galeotti-kodex, inkunabulumoknak, régi magyar nyomtatványoknak, kéziratoknak és okleveleknek hosszú sora, melyeket a könyvtár évtizedek óta nyilvántartott s amelyek most ismét elfoglalták régi helyüket.”³⁴

Ugyanis Tőkés Gyula jogász budapesti lakásán megtalálták az ellopott könyveket, köztük a Thuróczy-krónika brünni kiadásának 1888 óta hiányzó valamelyik példányát 1913-ban.³⁵ Tőkés sógora állítólag az a Losonczy István volt, aki két

³¹ *A nemzeti museum szennyese = Budapest Hírlap*, 1892. november 2. (szerda), 3; Z. M., *A nemzeti museum = Budapesti Hírlap*, 1892. november 6. (vasárnap), 9–10; *Várady Károly interpellatioja (1892. november 23.) a nemzeti múzeumban állítólag előfordult bűncselekmények és vétkes mulasztások miatt. Vallás- és közoktatási miniszter előzetes válasza* In: *Országgyűlés képviselőházának naplója*, Bp., Pesti Könyvnyomda Rt, 1892, VI, 196–199; *Az elveszett relikviák = Pesti Napló*, 1893. január 14. (szombat), 7. A kirobbant botrány közvetve hozzájárult Pulszky Ferenc nyugdíjazásához is, helyét a Csontos-történetben meghatározó szerepet játszó Szalay Imre vette át, lásd erre: *Igazgató-változás a Magyar Nemzeti Múzeumban = Magyar Könyvszemle*, 25(1895), 74.

³² OSZK Irattár, 446/1892. Jelentés a vizsg. Bizottság elnökéhez, 1892. november 17.

³³ OSZK Irattár, 454/1893.

³⁴ *A Magyar Nemzeti Múzeum országos Széchényi könyvtára az 1913. évben = Magyar Könyvszemle*, 38(1914), 197.

³⁵ OSZK Irattár, 279/1913. Jegyzék a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára visszakapott anyagáról: „I. Incunabulumok, 4. Johannes de Thurocz: *Chronica Hungarorum* Brünn, 1488. (Az első

évig dolgozott nemzeti könyvtárban az 1880-as években.³⁶ A mai napig tisztázatlan a lopás háttere. Az egyik gyanúsított (Mosonyi) még 1889 elején meghalt, a másik gyanúsított (Losonczy) haláláig, vagyis egészen 1913-ig őrizte a titkot, és nem próbálta meg értékesíteni a műtárgyakat (amelyek gondosan beládázva várták a sorsukat). Fejérpataky László szerint:

„Mindenesetre érthetetlen, hogy az eltulajdonított anyag értékesítésére nézve Losonczi Károly³⁷ úgyszólván egy negyed századon át – legalábbis tudtunkkal – nem tett kísérletet. Az igaz, hogy épen a legértékesebb daraboknál, minők pl. a Galeotti codex, a brünni Túróczi, Pesti Gábor meséi, Sylvester új testamentuma, Heltai Hálója stb. rögtön rajtavesztett volna, mert ezekről mindenki ráismert volna a Múzeum tulajdonára. A könyvek és kéziratok mondhatni évtizedekig útiládákba csomagolva, (...) porral [olvashatatlan] csaknem telítve, érintetlen állapotban maradtak meg.”³⁸

Két évvel később *Az Est* újságírója Csontosival készített interjút és ott is előke-rült a régi vád, miszerint az egykori kodikológus bukásában (a Galeotti-kódex mellett) ez a könyv játszott szerepet.³⁹ Csontos Jankovich Béla miniszterhez írt 1915-ös folyamodványában kitért a 23 évvel ezelőtti Thuróczy-krónika ügyére is.

„Előfordul a [aláhúzva:] Turóczy-krónika 1488-ik évi brünni kiadása, melyre nézve én Horváth Ignác akkori könyvtári tisztviselő gyanúsítására 1892. év őszén a muzeumi igazgatóság irodai helyiségében azalkalommal ki voltam hallgatva s mely gyanúsításra én azzal a ténybeli körülménnyel védekeztem, hogy már 1888-ban [a tintafolt miatt az évszám bizonytalan!], mikor én »Mátyás és Beatrix arcképei corvin-codexekben« czimu értekezésemhez⁴⁰ a muzeumi

---

lap initialéja helyén a múz-i kerek Széchenyi-bélyegző[!] ki van vakarva. A könyvből Mátrai Gábor írásával egy cédula van betéve, emlyen ez van: Brünn, 1488.) vö. Hain 15517. Két ujabban szerzett példányunk van. Egyik csonka, másik teljes. Inc. c. a. 490. [ceruzával alatta:] Inc. c. a. 490.”

³⁶ Itt van egy kis zavar az életrajzi adatokkal. Tökés Gyula (1851–1929) kormányfőtanácsos és árvaszéki elnök felesége Szikszay Emília (1872–1940) volt. Ha Tökés sógornőjének férje volt Losonczy (mint ahogyan Fejérpataky 1913-as jelentésében állítja), akkor annak felesége Szikszay Emília testvérének kellett lennie. Emiliának két húga volt: Ilona és Margit. Ilonának Mladovics János, Margitnak Polló István volt a férje. MACSE <http://www.macse.org/gudenus/mcsat/fam.aspx?id=41356> [Letöltve: 2017. 03. 14.]

³⁷ Fejérpataky László következetesen Losonczi Károlyként (aki Zvadáról magyarosított) emlegette az egykori könyvtár szolgát, Majláth Béla pedig hol Losonczy Istvánként, hol Losonczy Károlyként sorolta fel az évi jelentésében.

³⁸ OSZK Irattár, 279/1913.

³⁹ RUTKAY György, *Egy erőlköszileg kivégzett magyar akadémikus rehabilitálása, A Nemzeti Múzeum elveszett Korvinának áldozata = Az Est*, 1915. október 7. (csütörtök), 2. „A fegyelmi bizottság megállapította, hogy Csontos kezén két középkori könyv – ritka, értékes, remek – eltűnt, hiányzik a gondjaira bízott könyvek közül az említett Galeotti és »Thuróczi Krónikája«.”

⁴⁰ CSONTOSI János, *Mátyás és Beatrix arcképei a Corvin-codexekben = Archeológiai Értesítő*,

Könyvtár brünni Turóczijának példányát akartam az »Archeologiai Értesítő« közleménye számára reprodukálni, már a muzeumi példány akkor hiányzott a muzeumi könyvtárból, s én a reproductióhoz az egyetemi Könyvtár Turócziját használtam, vagyis Mátyás király fametszetű arczképét, az egyetemi könyvtár brünni kiadásának egyetemi könyvtári példányából reprodukálták. Az egyetemi könyvtár brünni kiadásának Mátyás metszetén van Mátyás király egy ismeretlen tisztelőjének elkövetkező mohaczi vész előtti évből való következő magyar bejegyzés, mely így szól.⁴¹

Újra összegezve az eddigieket: 1913-ban előkerült az 1886–1888 között ellopott példány, továbbá megvolt a gyűjteményben az 1893-ban visszavásárolt Ráth- és az 1895-ben állományba került Lanfranchi/Savoyai-példány (**B, D–E**). Ehhez jött 1919-ben a Todoreszku-,⁴² majd 1925-ben az Apponyi-példány.⁴³ Tehát legkevesebb *öt* példánya volt a nemzeti könyvtárnak a brünni kiadásból 1925-ben. Hogyan lett belőle négy kötet Thuróczy, ha közben még két példányt – 1948-ban Barkóczyt,⁴⁴ 1953-ban Radvánszkyt⁴⁵ – helyeztek el letétként az ősnymtatvány-gyűjteménybe?

Egy példányt bizonyíthatóan eladott a nemzeti könyvtár 1926-ban, ahogyan erről hírt adott a *Világ* című újság tudósítója.

„Javarészt a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtárának duplumái szerepelnek ezen az aukción, olyan könyvek, amelyek ajándékozás során jutottak a múzeumba, noha ott már volt belőlük egy példány, de amelyek mégis a legnagyobb könyvészeti ritkaságok közé tartoznak. (...) Két példányban van meg Thuróczy híres könyve, a *Chronica Hungariae*, az egyik, amelyet 1488-ban Brünnben, a másik amelyet 1488-ban Augsburgban Ratdolt nyomdájában készítettek.”⁴⁶

8(1888), 29. sz. kép, 320, 322. „Ezen kép hasonmását a 29. számú mellékleten eredeti nagyságban adjuk és pedig az érdekes magyar feljegyzés miatt a budapesti egyetemi könyvtár példánya után.” Finoman szólva Csontosi itt nem bontotta ki teljesen a történetet, hiszen elsősorban nem a magyar bejegyzés, hanem a lopás miatt került be az Egyetemi Könyvtár (és nem a nemzeti könyvtár) példányának metszete a szakfolyóiratba.

⁴¹ MTAK, Kézirattár, Tört. 2r 339. Fogalmazvány „Nagyméltóságú Vallás és Közoktatás-ügyim. Kir. Miniszter úr!” címmel. A Mátyásra vonatkozó bejegyzést (Csontosi végül valamilyen nem írta bele a miniszterhez írt fogalmazványába) lásd az Egyetemi Könyvtár példányleírásánál. Nem világos, hogy Csontosi milyen érvek alapján datálta a szöveget 1525-re.

⁴² OSZK, Inc. 668b.

⁴³ OSZK, Inc. 668a.

⁴⁴ OSZK, Inc. 668c.

⁴⁵ Egykori jelzete: OSZK, Inc. 668d. – 2018. november 11-én visszaadásra került az Evangélikus Országos Könyvtár (EOK) gyűjteményébe, jelzete: EOK, R 1.654.

⁴⁶ *Aukcióra kerül a Codex Diplomaticus és Thuróczy Magyar Krónikája = Világ*, 1926. január 28. (csütörtök), 5. A kényszerhelyzetről Lukinich Imre igazgató nyilatkozott: „a befolyó vételárból a könyvtár Hungarica-anyaga gyarapíttassék. Elsősorban külföldön és megszállt területen meg-

Lantos Adolf ismert antikváriust és könyvkiadót bízták meg az aukció lebonyolítására. Sajnos a kiadott katalógusban csak annyit közölt a leírás, hogy „A M. N. Múzeum könyvtárának példánya”, vagyis nem tudjuk, hogy melyik példányt árverezték el.⁴⁷ Lehetséges, hogy már 1923-ban is a nemzeti könyvtári példányai kerültek kalapács alá viszonylag magas összegért:

„A könyvek közül Thuroczi ismert 1488-i magyar krónikája két példányban is árverés alá került; közülök az egyik hét, a másik tiz millió K-ért.”⁴⁸

Ez ismétlődött meg másfél évtizeddel később:

„A Postatakarékpénztár Árverési Csarnoka az ősszel kiállított könyvtári anyagot, amelynek jelentékeny része a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi-könyvtárából (...) származik, október 27-én kezdődő árverésein bocsátja kalapács alá. Az eladásra kerülő bibliofil ritkaságok között is kitűnik (...) Turóczi János Magyarok Történetének mindkét kiadása 1488-ból.”⁴⁹

Az 1920–1930 között megjelent árverési katalógusokat átlapozva valóban minőségi ugrás következett be a régi könyvek piacán, amelynek egyik meghatározó szereplőjévé vált a Nemzeti Múzeum könyvtára.⁵⁰ Feltételezhetjük, hogy e három

---

jelent igen gazdag magyar-vonatkozású anyag, másodsorban a régi gyűjteményből még hiányzó könyvritkaságok beszerzéséről volna szó.” Hóman Bálint három nappal később tovább pontosította: „A Hungaricumok – 1711 előtti magyar vonatkozású nyomtatványok és magyar írók első kiadásai – közül csupán oly könyveket adtunk auctióra, amelyekből a Széchényi-Könyvtárak még legalább két példány van birtokában. Ősnyomtatványoknál és más ritkaságoknál a legkisebb könyvészeti eltérés esetén mellőztük az elidegenítést.” Nem egyedülálló eset, hiszen két évvel előtte a debreceni református kollégium értékes duplumpéldányait dobták piacra, lásd erre: *Aukció a debreceni kollégium nagy könyvtárának másodpéldányaiból = Pesti Napló*, 1924. március 13. (csütörtök) 5. „A debreceni református kollégium híres nagy könyvtárának többszörös példányaiból és egyéb gyűjteményekből aukciót rendez e hónap 19-től kezdve a Lantos Rt. Az aukciót délutánonként tartják. Most jelent meg az aukcióra kerülő munkák árjegyzéke, mely értékes metszetek, régi könyvek és kéziratok nagy tömegéről ad érdekes és kimerítő tájékoztatást.”

⁴⁷ Lantos R.-T. V. *aukciója a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Könyvtárának duplumaiból és néhány más gyűjtemény könyveiből*, Bp., [Lantos A.], 1926, 9–10.

⁴⁸ *A Lantos-aukció utolsó napja = Budapesti Hírlap*, 1923. december 5. (szerda), 4.

⁴⁹ *Könyvaukció az Árverési Csarnokban = Budapest Hírlap*, 1936. október 27. (kedd) 8; *Melléklet a M. Kir. Postatakarékpénztár árverési csarnoka (...) 1936. évi LXXX. aukciójának katalógusához: tartalmazza a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára másodpéldányainak, valamint egyéb magángyűjteményekből származó könyvek jegyzéké (...) árverés 1936. évi október hó 27, 28, 29 és 30-án (...)*, Bp., Stádium, 1936, 5278. tétel. Hiányos, facsimilával pótolva, 300 pengő volt a kikiáltási ára.

⁵⁰ *Melléklet a M. Kir. Postatakarékpénztár árverési csarnoka (...) 1936. évi LXXX. aukciójának katalógusához: tartalmazza a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára másodpéldányainak, valamint egyéb magángyűjteményekből származó könyvek jegyzéké (...) árverés 1936. évi december hó 14. 15 és 16-án (...)*, Bp., Stádium, 1936, 5. „Különösen azóta tudunk megfelelni

(vagy esetleg más) aukció során értékesítették a többi brünni kiadást. Ám szinte eldönthetetlen, hogy mikor melyik példány kerülhetett kalapács alá.

Így a Todoreshku- és az Apponyi-kötet maradt csak a nemzeti könyvtár állományában 1936 végére. Soltész Zoltánétól származik az utolsó adat a Lanfrancioni/Savoyai-példányról (**E**), ugyanis összefoglalva az Országos Széchényi Könyvtár ősnymtatvány-gyűjteményének történetét, megemlékezett a Lanfrancioni-hagyatékról, illetve a brünni kiadásról.⁵¹ A CIH-katalógusba már nem került bele ez a példány (ez is azt erősítené, hogy ezt megelőzően értékesíthették egy aukción), Soltészné sem tért ki a könyv további sorsára 1963-ban.

A rendelkezésre álló adatok alapján sajnos nem sikerült a szóban forgó példányok históriáját megnyugtatóan feltárni. Minden bizonnyal egy még alaposabb irattári és intézménytörténeti kutatás tehet csak pontot a történetre. Jelen pillanatban inkább a kérdőjelek szaporodtak.

Nézzünk erre egy példát! Toldy Ferenc 1851-es megjegyzése az Akadémián tartott előadásában tovább fokozta a zavart a proveniencia-kutatásban. Toldy szerint a nemzeti könyvtár *hét* példányban őrizte Thuróczy krónikájának valamelyik kiadását.⁵² A ma is meglévő könyvek közül mindössze három példányt (mindegyik augsburgi kiadás) szerzett be a bibliotéka 1851 előtt.⁵³ Hová tűnt akkor legalább négy példány? Az egyik kötet (**A**) felbukkant azokon a jegyzékeken, amelyek az 1873-as bécsi és budapesti kiállításokra szánt könyveket írták össze és talán Jankovich Miklósé volt.⁵⁴ Toldy *négyet* említett meg az ELTE Egyetemi

---

a magasabb igényeknek is, amióta alkalmunk nyílt a Magyar Nemzeti Múzeum Országos Széchényi-Könyvtárának főlös példányait forgalomba hozhatni.” Ennek előzményére, illetve a Lukinich-Hóman vitára a duplumpéldányok, különösképpen az ősnymtatványok eladásával kapcsolatban lásd: HARASZTHY Gyula, *Kísérlet az Országos Széchényi Könyvtár anyagi gondjainak megoldására (1924–1928). Könyvaukciók = Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve*, 24(1980), 161–171.

⁵¹ SOLTÉSZ Zoltánné, *Az Országos Széchényi Könyvtár ősnymtatvány-gyűjteménye, Az Országos Széchényi Könyvtár Évkönyve*, 7(1963/1964), 115.

⁵² TOLDY Ferenc, *Túroczai krónikája különféle kiadásai = Új Magyar Múzeum*, 1(1850/51), 2, CCCLXXXVIII. „Mi itt Pesten, a magyar könyvtárak középpontján szerencsésbé vagyunk valamennyi e tárgyhoz szólott könyvészetinél: mi önszemlélésből szólhatunk a dologhoz. Az egyetemi könyvtár négy Turóczit bír, a nemzeti muzeum hetet, az academia ötöt. Íme közölök hat vagy hét.”

⁵³ OSZK, Inc. 1143–1146 (összesen hét példány). Az egyes korszakokra tekintve rengeteg bizonytalanság van a példányok számát illetően. A meglévő augsburgi kötetek bekerülésének időpontja: 1812 (József nádor), 1830 (Jankovich Miklós), 1845 (Franz Hildebrand), 1861 (Rudics József). A másik három példányé későbbi: 1911 (Scholtz Róbert), 1925 (Apponyi Sándor), 1953 (Radvánszky Kálmán). Ennek némiképpen ellent mond Kemény József megjegyzése 1857-ből, miszerint akkor két példány volt a nemzeti könyvtárnak az augsburgi kiadásból, lásd erre: KEMÉNY József, *Magyar és erdélyi nyomdászok külföldön 1472–94., s a Budai könyvtárosok 1484–1525 = Új Magyar Múzeum*, 7/1(1857), 124; Horvát István szerint pedig két példány volt meg a Múzeum könyvtárában 1817-ben. Lásd erre HORVÁT István, *Magyarországi könyvtárosok a XV-dik század végétől és a XVI-dik század kezdetétől = Tudományos Gyűjtemény*, 1/1(1817), 71.

⁵⁴ A másik kiállított könyv (augsburgi kiadás) József nádor- vagy Jankovich- vagy Hildebrand példány lehetett.

Könyvtárából, pedig ma már csak kettő⁵⁵ található (egy-egy mind a két kiadásból) a Ferenciek terén. Ezek a kötetek a történelmi gyűjteményből származnak, vagyis Toldy használhatta őket. Itt is hiányzik legalább két példány. Végezetül Toldy *öt* példányról tudott az Akadémia gyűjteményéből. Ezek között nem lehetett a ma is állományban található brünni kiadású példány.⁵⁶ Az öt meglévő augsburgi kiadásból négy bizonyíthatóan később került az Akadémia gyűjteményébe.⁵⁷ Az egyiknél viszont nem ismert a proveniencia dátuma. Toldy három példányt emelt ki 1851-es értekezésében a Thuróczy-krónika elemzésekor: az egyik a Teleki-családé volt, a másik kettő (Brünn és Augsburg) pedig Jancsó Imre (1793–1848) királyi udvari titkáráé (**G**). Így lehetséges, hogy ez a proveniencia-adattal nem rendelkező augsburgi kötet a Jancsó-bibliotékából származhat.⁵⁸ Ugyanis Hellebrandt Árpád tudni vélte három évtizeddel később, hogy a Toldy által említett Teleki-példány (**F**) brünni kiadás lehetett, ami viszont ma már lappang.⁵⁹ Ez alapján minimum *tíz* hiányzó Thuróczy-példány jelentene a két edícióból mindössze három (igaz, a három legfontosabb magyar) közgyűjteményből.

A hiányzó példányok jelentős része bizonyára legalísan került ki az állományból. A finanszírozási gondok miatt az intézmények rákényszerültek a többed-példányok értékesítésére. Így tűnt el a kutatás elől sok, értékes tulajdoni jeggyel, bejegyzéssel rendelkező kötet, mert esetleg hiányos- vagy másodpéldány volt.⁶⁰ Ez történhetett a gyulafehérvári Thuróczy-kötettel is, mely talán Batthyány Ignác (1741–1798) erdélyi püspök könyve lehetett. Ugyanis a Batthyaneum állo-

⁵⁵ ELTE EK, Inc. 338, 339.

⁵⁶ MTAK, Inc. 451. Vigyázó Ferenc (1928), Inc. 414. Emich Gusztáv (1920), Ráth F 1045. Ráth György (1905).

⁵⁷ Vigyázó Ferencé (1928) volt két példány: Inc. 468, Inc. 843. Ráth György (1905) könyvtárából került be egy példány: Ráth 1044. A harmadik Fraknoi Vilmos (1874 előtt) példánya: Inc. 862., amit Török János (1809–1874) főlevéltárnoknak ajándékozott. Ez a kötet magán viseli a Római Magyar Intézet tulajdonjegyét is, így Fraknoi gyűjteményéből került vissza az Akadémia könyvtárába 1950 után, lásd erre: TULOK Magdolna, *A százéves Római Magyar Akadémia Fraknoi-könyvtárának viszontagságai = Könyvtári Figyelő*, 41(1995), 68–74.

⁵⁸ MTAK, Inc. 405. Sajnos a példány alapos vizsgálata sem tudta eldönteni a kérdést, hiányoznak ugyanis Jancsó jellemző tulajdonjegyei (jellegzetes NB, az előzéklapon olvasható bibliográfiai hivatkozások).

⁵⁹ HELLEBRANDT Árpád, *Magyarországi vonatkozású ősnymtatványok a M. T. Akadémia könyvtárában = Magyar Könyvszemle*, 5(1880), 261. „A könyvet a M. Tud. Akadémia könyvtára a Teleki-féle gyűjteményből bírja. Kötése újabkori félborjúbőr.”; Csapodi sem tartotta problémamentesnek a Teleki-példányok azonosítását a későbbi átkötések miatt: CSAPODI Csaba, *A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának ősnymtatvány-gyűjteménye*, Bp., MTA, 1967 (Publicationes Bibl. Acad. Sci. Hung., 53), 4–7.

⁶⁰ RITÓÓKNÉ Szalay Ágnes, *Az Akadémia Könyvtárának Régikönyv-gyűjteménye = Magyar Könyvszemle*, 93(1977), 20. „Annál kevésbé szerencsésen történt a század végén a duplumok kiválogatása. A selejtezés egyetlen szempontja a nyomtatvány lehető teljessége volt. így a régi akadémiai és a Teleki állományból is sok olyan könyv került szabad forgalomba, amelyet ma egykori birtokosa vagy ajándékozója miatt tartanánk becsesnek.”

mányában fellelhető volt egy figyelemreméltó példány (**H**) a brünni kiadásból. A könyvet végül Majláth Gusztáv Károly erdélyi katolikus püspök engedélyével 500 pengőért értékesítették 1931-ben.⁶¹ Az indoklás itt is az volt, hogy a gyűjtemény másodpéldánnyal rendelkezik. Varjú Elemér részletes könyvtártörténetéből viszont kitűnik, hogy ez nem felel meg a valóságnak, mivel a gyulafehérváriak a brünni és az augsburgi kiadás *egy-egy* példányát őrizték, és így került sor az editio princeps eladására. Külön fájó dolog, hogy feltételezhetően brassói szász tulajdonosa a brünni kiadás példánya végéhez bekötött üres lapokra értékes, főként a 15–16. századra vonatkozó történeti feljegyzéseket írt.⁶²

Az olvasmánytörténeti források között több példánya is feltűnik Thuróczy munkájának, ám alig lehet biztosan megállapítani közülük, hogy ez melyik (brünni vagy az augsburgi) kiadás. Nem ritka az sem, hogy a vizsgált tétel leírásánál gyanakodhatunk esetleg valamelyik mégis a magyarok krónikájának 1488-as edíciója lenne, ám ez szinte bizonyíthatatlan, ha nem tudjuk megfeleltetni egy ma is kézbe vehető példánnyal.⁶³

Ez a bizonytalanság érvényes a 19–20. századi nyomtatott vagy kéziratos forrásokra is. Scholtz Róbert (1837–1912) díszítőfestő, neves műgyűjtő 1911-ben aukcióra bocsátott könyvtárából egy augsburgi kiadást is megvásárolt a nemzeti könyvtár, benne tulajdonosa exlibriszével.⁶⁴ A Dürer-metszeteiről híres gyűjtemény több értékes 15–16. századi illusztrált nyomtatvánnyal (Beham, *Theuerdank*, Schedel, Vesalius) is büszkélkedhetett. Sajnos a leírás nem teszi egyértelművé, hogy ez az augsburgi kiadás másodpéldánya lenne, vagy egy kötet a brünni kiadásból. Ám inkább az előző a valószínű, tehát Scholtzknak két augsburgi ki-

⁶¹ *Catalogus incunabulorum bibliothecae Batthyányanae*, conscriptus a Petro KULCSÁR, Szeged, Szegedi Ny., 1965, 108–109; KULCSÁR Péter, *A bécsi bölcsészkar ősnymtatványai Gyulafehérvárott = Tanulmányok Karácsonyi Béla hetvenedik születésnapjára*, szerk. Kulcsár Péter, Mader Béla, Monok István, Szeged, JATE, 1989, 2. jegyzet. „Az irattárban megtaláltam Majláth püspök egy levelét, amely a Thuróczy-krónika egyik példányának értékesítéséről szól (500 pengő értékben).”

⁶² *Könyvkiállítási emlék 1882*, i. m. 127. 48. sz; VARJÚ Elemér, *A gyulafehérvári Batthyány-könyvtár = Magyar Könyvszemle*, 7(1899), 225–227. „Rubrikálatlan, teljes és ép példány, a XVI. század közepéről való széljegyzetekkel. Az utolsó oldalon, mint egy folytatásként ezt írta be a könyvbe a XVI. századi tulajdonos, a ki valószínűleg brassói szász ember volt (...) A könyvhöz kötött üres lapokon ugyanezen kézírással még sok érdekes feljegyzés következik.”; SZARVASI Margit, *Magánkönyvtáraink a 18. században: főpapok és főurak, nemesek és polgárok gyűjteményei*, Bp., Széchényi-Könyvtár, 1939 (Az Országos Széchényi Könyvtár kiadványai, 7), 35.

⁶³ Ismeretlen tulajdonos (1536) *A magyar könyvkultúra múltjából. Iványi Béla cikkei és gyűjtése*, sajtó alá rend., függelék Herner János, Monok István, Szeged, JATE, 1983 (*Adattár*, 11), 35. „Cronica Hungarorum” vagy Mossóczi Zakariás nyitrai püspök példánya (1587) *Adattár*, 11, 463. „Cronica regum Vngariae”. Megemlíthetjük még az 1670-ben a történetíró Bethlen János által alapított Székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár eltűnt Thuróczy krónikáját is (amelyről nem tudjuk, hogy a brünni vagy az augsburgi kiadás lehetett). Ez a kötet minden bizonnyal világháborús veszteség lehet, lásd erre: JAKÓ Zsigmond, *A Székelyudvarhelyi Tudományos Könyvtár története = Uő, Írás, könyv, értelmiség*, Bukarest, Kriterion, 1977, 250.

⁶⁴ Lásd a 53. jegyzetet.

adása lehetett a gyűjteményében.⁶⁵ Így a legtöbb esetben csak azt állapíthatjuk meg a kora újkori forrásokot áttekintve, hogy Illésházy István (1603) nádornak, Kutassy János (1601) esztergomi érseknek, Michael Halicius (1674) szászvárosi iskolarektornak, Dorothea Drechsler (1702) nagyszebeni polgárnak bizonyíthatóan megvolt Thuróczy János krónikájának egy-egy példánya.⁶⁶ Ugyancsak egy-egy példányról adott hírt az esztergomi érsekség Pozsonyba menekített javairól készült (1602) lista, vagy a mikházi ferencesek (1732) jegyzéke.⁶⁷ Bár a jeles történész Cornides Dániel (1732–1787) példánya lappang vagy elpusztult, könyvtárának jegyzéke mégis tudósít róla.⁶⁸

Egy igazolhatóan brünni kiadás példányát **(I)** a nagyváradai székeskáptalan könyvtárában őriztek a 18–19. században, ám a könyv sajnos 1896 után eltűnt.⁶⁹

⁶⁵ *Katalog der kostbaren Sammlung des Herrn R. Scholtz in Budapest*, Stuttgart, H. G. Gutenkunst, 1911, 965–966. tétel. „Dasselbe Werk [Joh. Thurocz Chronica Hungariae]. Ebenso, nicht koloriert und einige Blätter in Facsimile, mehrere Blätter mit Wurmlöchern und ausgebessert, ein Blatt gestempelt. Moderner gepresster Lederband mit Spitzenmuster im Innern, in Lederetui mit Goldaufdruck.” Lásd még erre Kovács Zoltán, *Scholtz Róbert egykori Rajz- és metszetgyűjteménye II = Artmagazin*, 10(2012), 102. jegyzet.

⁶⁶ Illésházy: *Adattár*, 11, 150. „Joannis Thurocti quidam liber”, a könyvre lásd: Monok István, *A művelt arisztokrata*, Bp.–Eger, Kossuth, 2012, 181. – Kutassy: *Magyarországi magánkönyvtárak I. 1533–1657*, sajtó alá rend. Varga András, Bp.–Szeged, MTAK, 1986 (*Adattár*, 13/1), 88. „Chronica Hungarica Mag(ist)ri Ioannis de Turocz” Gosztonyi Pál a pozsonyi kamara jóváhagyásával Kutassy János több könyvét is magával vitte. Köztük lehetett Thuróczy krónikája is. – Gosztonyi: *Adattár*, 13/1, 101, illetve *Magyarországi magánkönyvtárak IV. 1552–1740*, sajtó alá rend. Bajáki Rita, Bujdosó Hajnalka, Monok István, Viskolcz Noémi, Bp., OSZK, 2009 (*Adattár*, 13/4), 42. „Joannis Thurocii Cronica de gestis hungarorum”. – Halicius: *Erdélyi könyvesházak III. 1563–1757. A Bethlen-család és környezete, Az Apafi-család és környezete, A Teleki-család és környezete, Végyes források*, sajtó alá rend. Monok István, Németh Noémi, Varga András, Szeged, Scriptorum, 1994 [1995] (*Adattár*, 16/3), 216. „Thuroczii, Historia”. – Drechsler: *Erdélyi könyvesházak IV/1–2. = Bibliotheken in Siebenbürgen IV/1–2. Lesestoffe der siebenbürgen Sachsen, 1575–1750*, Hrsg. von István Monok, Péter Ötvös, Attila Verók, Bp., OSZK, 2004 (*Adattár*, 16/4/1–2) 1, 262. „Thuroczi historia”.

⁶⁷ *Katolikus intézményi gyűjtemények Magyarországon, 1526–1750*, sajtó alá rend. Zvara Edina, Szeged, Scriptorum Rt., 2001, 167. „Chronica Hungarica Magistri Joannis de Thurocz”; *Katolikus intézményi gyűjtemények Magyarországon. Ferences könyvtárak, 1668–1750*, sajtó alá rend. Zvara Edina, Bp., OSZK, 2008 (*Adattár*, 19/3), 187. „Joannis de Turocz Historicus”.

⁶⁸ *Cornides Danielis bibliotheca hungarica, sive Catalogus scriptorum de rebus omnis generis Hungariae... tam typis publice editorum, quam manu exaratorum*, ed. KOPPI Károly, Pestini, s. n., 1782, 30. „Thwroc [Ioannis de] Chronica Hungarorum. Brunnae, 1488.”

⁶⁹ BUNYITAY Vincze, *A váradi püspökség története*, 1–4, Nagyvárad, [Nagyvárad Róm. Kat. Egyhm.], 1883–1935, 1, 318. „Egy példánya, melynek utolsó lapján közel egykorú kéztől ez áll: »Iste liber est monasterii S. Dorothee V. vienne« – a váradi székeskáptalan könyvtárában. E példány teljesen ép, kivéve, hogy első levele hiányzik.”; EMÓDI András, *A Nagyvárad Székeskáptalan könyvtára a XVIII. században*, Bp.–Szeged, OSZK–Scriptum Rt, 2002 (A Kárpát-medence kora újkori könyvtárai, V), 258. „Thurocz M. Joannis Illustrissimorum Hungariae Regum Chronica Brunnae 1488 f. 1”.; Az RMK III 16. példányleírásánál még szerepelt a következő formában: „Nagyvárad káptalan”; EMÓDI András, *Nagyvárad katolikus könyvgyűjtemények a 18. században, különös*

Mindössze néhány 18–19. századi említésünk van a Nagyenyeden őrzött és talán 1849. január 9-én a tűzvészben elpusztult példányról (**K**). Ezt természetesen nem tudhatjuk biztosan, mivel számos értékes könyv és kézirat megmenekült, mint például a ma is kézbe vehető Nagyenyedi kódex. Ahogyan Maszák Hugó fogalmazott: „lángok martaléka, vagy elhordott zsákmány lett a gyönyörű könyvtár”. Ennek ellentmond Kővári László pár évvel korábbi megjegyzése, miszerint 1852 előtt még megvolt ez a példány. De az is lehet, hogy Benkő Ferenc 1796-os jegyzetét vette át kritikátlanul.⁷⁰

Thaly Kálmán történész 1889-ben egy brünni kiadás példányát (**L**) lelte meg (többek között) a Topkapi palota könyvtárában. Felfedezéséről több budapesti lap is beszámolt.⁷¹

„A »top kapu«-nak nevezett ősrégi szeráj kincstárából kerültek elő azok a könyvek, melyek ha nem is Mátyás könyvtárából, de mindenesetre, részben legalább, Magyarországból eredtek. Zugba vetett szekrényekből, rothadásnak induló ládákból szedtek eddig elő vagy hatvan könyvet, elhelyezték őket a kincstár igazgatója, Esref bej egyik termében és folyik a kutató munka. (...) Jobban érdekel bennünket a Thuróczi krónikájának brünni kiadása. A címlapja [a.] hiányzik ugyan, de érdekessé teszik a jegyzetek, melyek magyar ember kezére vallanak. A boríték belső oldalára rá van írva: »Benedictus Kowachy habet 1540,« kissé lejjebb meg: »Ladislaus Dersy scripsit 1540.«⁷²

E példány tulajdonosai neve olvasható 16. századi forrásokban. Benedictus Kowachy⁷³ a sóbányák jövedelmének kezelőjeként tűnt fel 1531-ben.⁷⁴ Ladislau

---

tekintettel a székeskáptalan könyvtárára = Magyar Könyvszemle, 119(2003), 423; Az (I) példány nem azonos a most Bécsben őrzött kötettel, Wien Benediktinerabtei „Unserer Lieben Frau zu den Schotten”, Ink. 29, bár mind a kétnek az ágostonrendi kanonokok voltak a tulajdonosai.

⁷⁰ BENKŐ Ferenc, *Enyedi ritkaságok = Parnassusi időtöltés, 7(1796), 32.* „Andreae [!] Thurotzi Chronica. Morav. Brünni 1488. Fig. Lign. & Lit. Goth.”; KŐVÁRI László, *Erdély régiségei*, Pest, Tilsch, 1852, 254. „Régi nyomtatások közül említendő: Turotzi Chronica Morav. Brünni 1488 (...)”; MASZÁK Hugó, *A nagy-enyedi főiskola (Erdélyben) = Vasárnapi Ujság, 5(1858), 14. sz. 161.* „Andreae [!] Thurotzi Chronica. Morav. Brünni 1488. Fig. Lign. et Lit. Goth.”

⁷¹ *Magyar tudósok Konstantinápolyban = Vasárnapi Ujság, 36(1889), 40. sz. 653.* „Thuróczi krónikájának brünni kiadásából, a címlap hiányzik ugyan, de érdekessé teszik a jegyzetek, melyek magyar ember kezére vallanak. A boríték belső oldalára rá van írva »Benedictus Kowachy habet 1540«, kissé lejjebb meg: »Ladislau Dersy scripsit 1540.«”

⁷² *A magyar tudósok Konstantinápolyban = Fővárosi Lapok, 1889. október 2. (szerda), 2005.*

⁷³ *Dézsmajegyzékek I. Heves- és Külső-Szolnok vármegye 1548, közl. közzéteszi Bán Péter, Eger, Heves Megyei Levéltár, 1981 (Heves Megyei Levéltár forráskiadványai, 1), 11; Politikatörténeti források Batori István első helytartóságához (1522–1523), közl. közzéteszi C. Tóth Norbert, Bp., MOL, 2010 (Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok, 50), 231. Thurzó Elek királyi kincstartó által összeállított, az ország megyéinek, főpapjainak és urainak az 1522. évi adó ügyében kézbesített levelek jegyzéke, 1522. január 2–14. Buda.*

⁷⁴ ILLÉSY János, *Adatok Pesti Gábor életéhez = Irodalomtörténeti Közlemények, 3(1893), 331–332.*

Dersy pedig talán a régi szatmári család egyik leszármazottja lehetett.⁷⁵ A példány sorsáról sajnos semmit sem tudunk, talán Konstantinápolyban maradt. Pedig az ugyanakkor szintén kiemelt Konrad Kyesser eichstätti orvos *Bellifortis* című munkájának töredékét Vámbéry Ármin magával vihette és azt később az Akadémia könyvtárának ajándékozhatta.⁷⁶

Végezetül több neves magyar és európai bibliofilnek, bibliotékának minden bizonnyal megvolt a Thuróczy-krónika editio princeps, ennek jelentőségét a könyvgyűjtők már a 19. század elején felismerték. Igyekeztem a szóba jöhető, ismert könyvbarát (különösen Zsámboky János, Nádasy Ferenc, Pray György, Széchényi Ferenc, Dobai Székely Sámuel és Fejérváry Károly gyűjteményei), illetve hungarikumokat őrző európai (főként osztrák, német, svájci és olasz) könyvtárak feltételezett Thuróczy-példánya nyomára akadni, ám a rendelkezésemre álló források vizsgálata után mindenhol kudarcot vallottam.⁷⁷

Sokáig úgy tűnt, hogy Jankovich Miklós feltételezett könyvének nyomát sem fogom megtalálni. Kiindulópontom Fejér György 1817-es részletes ismertetése volt a Jankovich-könyvtár kincseiről a Tudományos Gyűjteményben.⁷⁸ Bár ez a könyv nyomtalanul eltűnt, de egy másik brünni példány felbukkant a forrásokban. Az eredetileg Zichy-hagyatékból származó brünni kiadású példány a pesti Egyetemi Könyvtárba került, amit aztán később értékesítettek. Ugyanis könnyen lehetséges, hogy ez a kötet a kiscelli trinitárius kolostor bibliotékájából származott, és a szerzetesek patrónusokhoz, Zichynéhez mentették legértékesebb könyveiket 1783-as felosztásuk után. Zichy Miklós (1710–1758) szabolcsi főispán

⁷⁵ SZIRMAY Antal, *Szatmár vármegye fekvése, története, és polgári esmérete*, I–II, Budán, nyomtatott a Kir. Magyar Universitás betűivel, 1809–1810, II, 84; PITI Ferenc, NEUMANN Tibor, C. TÓTH Norbert, *Szatmár megye hatóságának oklevelei (1284–1524)*, Nyíregyháza, Szabolcs-Szatmár-Bereg M. Múz. Ig., 2010 (A nyíregyházi Jósza András Múzeum Kiadványai, 65), 469, 474.

⁷⁶ *A konstantinápolyi küldöttség jelentése = Akadémiai Értesítő*, 51(1890), 40. „Az ősnymtatványok közül kiemelendő Thuróczi krónikájának brünni kiadásából egy példány, mely a XVI. század első feléből tulajdonosainak érdekes bejegyzéseit tartalmazza.” *Bellifortis*ről és a konstantinápolyi küldöttségről lásd: CSAPODI Csaba, *Az úgynevezett „Liber de septem signis”. Kyesser „Bellifortis”-ának budapesti töredékéről = Magyar Könyvszemle*, 82(1966), 217–236.

⁷⁷ *Szent László királynak és viselt dolgainak históriája ok-levelekből, krónikákból, hagyományokból és legendákból*, össze szedte s ki-adta PODHRADCZY József, Budán, nyomtatott Gyurián János és Bagó Márton betűivel, 1836, XVI. „Mind a két nyomtatásból [Brünn, Augsburg] több példányok találtak a magányos könyvtárakban is.” Bartalus István pedig a göttweigi bencés apátság könyvtárában látott egy Thuróczy-példányt 1870-ben. Sajnos nem tért ki arra, hogy ez a brünni vagy az augsburgi kiadás lenne. BARTALUS István, *Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető kézirat- és nyomtatványairól*, Pest, Eggenberger Ferdinánd, 1870, (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből), 24.

⁷⁸ FEJÉR György, *T. Vadassi Jankowics Miklós gyűjteményeiről, és régiségei között található két ismételten emlékekről, eddig meg nem magyarázott írásokról = Tudományos Gyűjtemény*, 1/11(1817), 17. „Ide mellékeltek Thwrocznak Augusztában – és Brúnában 1488 esztendőben kiadott Cronikay.”; BERLÁSZ Jenő, *Jankovich Miklós könyvtári gyűjteményeinek kialakulása és sorsa = Az Országos Széchényi Könyvtár évkönyve*, 14(1970/71), 131.

felesége, Berényi Erzsébet tudniillik 1796-ban hunyt el és utána kerülhetett e példány az Egyetemi Könyvtárba. A duplumpéldányok eladását már Schönvisner István, az Egyetemi Könyvtár akkori igazgatója is felvetette. Az aukcióra végül 1826-ban került sor, és az árverési elszámolásból az is kiderült, hogy Jankovich Miklós vásárolta meg 1 forint 10 krajcárért.⁷⁹ Ezt a gondolatmenetet folytatva nem lehetséges-e, hogy ez a Zichy-példány (valamelyik Jankovich-gyűjteménnyel) a Nemzeti Múzeum könyvtárába került 1830 után, és ezt állíthatták ki 1873-ban az Akadémián Arany János támogatásával? Vagyis a rejtélyes (A) példány valójában Jankovich Miklósé lehetett és ez került később Amerikába a duplum-példányok értékesítése során. Mivel az észak-karolinai egyetem példánya⁸⁰ igen csonka és nem olvasható benne Jankovich jellegzetes tulajdoni jegye, ez nem több egy gondolat kísérletnél. Azt érdemes megjegyezni, hogy a szóban forgó példánynak hiányzik az a₁-es levele, így az azon lévő esetleges tulajdoni jegy is megsemmisülhetett.

Idekapcsolhatnám még Filipec János, vagy Drági Tamás királyi személynök, továbbá Mátyás király, Septei Péter királyi titkár, és a budaszentlőrinci pálos kolostor kikövetkeztetett példányait is.⁸¹ Holub József érvelését elfogadva magam is úgy gondoltam régebben, hogy Septei esetében ez inkább a Hess-féle *Budai Krónika* nyoma lenne. A királyi titkár 1488. november 5-én adta oda könyveit a budai Ágoston rendi remeték Szent István vértanúról elnevezett kolostorának. Vagyis az aktust mindössze jó félév választja el a brünni (és még kevesebb az augsburgi) kiadás dátumától. Ma már nem tartom kizártnak, hogy ez mégis a Thuróczy-krónika egy példánya lett volna. A nagyszámú megmaradt brünni és augsburgi példány – ellentétben Hess budai nyomtatványával – inkább ezt a feltételezést erősíti.

Érdeemes kitérni még a lappangó példányok azonosítási kísérletére és annak buktatóira. A brünni kiadású Thuróczy-példányok provenienciája, illetve későbbi sorsa meglepően bonyolult és több szála kibogozhatatlan. Irattári, kézírattári források és tulajdoni jegyek alapján *tizenkét* példány bukkant fel a Nemzeti Múzeum

⁷⁹ GÁRDONYI Albert, *XVIII. századi magyar főúri könyvtár = Magyar Könyvszemle*, 62(1938), 157; PÁLVÖLGYI Endre, *Főúri és klerikális összefogás II. József könyvtári intézkedései ellen: Zichy Miklós né könyvgyűjteménye és a kiscelli trinitárius kolostor könyvtára = Tanulmányok Budapest múltjából*, 14(1961), 346, 354, és a 25–26. jegyzetek. „Chronica Regni Hungariae, typ. goth. s. l. 1488. 4to. 1 vol.”. Fontos Pálvölgyi figyelmeztetése: „Jankovich gyűjteménye az Országos Széchényi Könyvtárba került, vele nyilvánvalóan a Krónika is. Sajnos a Széchényi Könyvtár a Krónika brünni kiadásának több más, ugyancsak csonka példányát még a múlt [19.] században eladta. Minden bizonnyal közöttük volt az is, amelyet Jankovich az EK-tól [Egyetemi Könyvtár] vett. Így ma már nem állapítható meg, hogy valóban szerepel-e benne a kiscelli kolostor possessorként vagy sem.”; VÉRTESY Miklós, *Az Egyetemi Könyvtár ősnomtatvány-gyűjteményének története = Az Egyetemi Könyvtár évkönyvei*, 2(1964), 121.

⁸⁰ Raleigh University of North Carolina, Inc. 530.

⁸¹ CSAPODI Csaba, CSAPODINÉ Gárdonyi Klára, *Bibliotheca Hungarica, Kódexek és nyomtatott könyvek Magyarországon 1526 előtt, I–III*, Bp., MTAK, 1988–1994 (A MTAK közleményei, 23, 31, 33), III, 1305, 1772, 1890, 2283. tételek. Septei Péterre lásd: HOLUB József, *A Budai Krónika említése 1488-ból = Magyar Könyvszemle*, 35(1928), 74–75.

könyvtára állományából a 19–20. században, amelyből hét⁸² ma is kézbe vehető és a maradék ötből (A–E) kettő esetleg velük megfeleltethető. Vegyük sorra őket!

Jankovich Miklós feltételezett példányát (A) 1830 előtt szerezték be, 1873 májusában állították ki az Akadémián és 1886 előtt eladhatták. Nyilvánvaló, hogy ez Farkas Lajos (1873 ősze) és Andrassy Ignác (1875 tavasza) példányával (B–C) nem lehet azonos. Amennyiben ez a Ráth Györgytől 1893-ban visszavásárolt kötet (D) lenne, akkor az amerikai példány volt a harmadik, amit 1886 előtt eladtak. Ha viszont ez nem a Ráth Györgytől visszavásárolt példány, akkor könnyen lehet, hogy Jankovich kötete került Amerikába. Esetleg ez, a Ráthtól visszavásárolt lehetett később Vigyázó Ferenc példánya.

Farkas Lajos példányát (B) 1873 őszen szerezték be, hiánytalan kötet volt.⁸³ Értelemszerűen ez nem azonos sem Jankovich (A), sem Andrassy (C) könyvével. Ráth (D), Vigyázó és Hunter példányával azért nem lehet megfeleltetni, mert ezek hiányosak. Egyedül a moszkvai egyetem könyvtárának teljesen ép példánya⁸⁴ jöhet szóba, amit sajnós tulajdonosi jegy nem erősít meg.

Andrassy Ignác példányát (C) 1875 tavaszán szerezték be, 1 levél hiánya volt, amit kézirattal pótoltak. Ez nem lehet sem Jankovich- (A), sem a Farkas- (B) példány, a Ráth- (D) példány pedig sokkal csonkább, de megvan az r_1 levél. Ez alapján kizárhatjuk a Vigyázó-példányt, mivel ott pedig az a_8 -as levél a hiány, a Hunter-példányt is, hiszen ott több mint 55 levél nincs meg, illetve a moszkvai példányt, ami pedig teljes.

Ráth György példánya (D) egyértelműen nem azonosítható sem Farkas (B), sem Andrassy (C) könyvével. Hiányai kizárják a moszkvai, az amerikai és az akadémiai példánnyal való azonosítást is. Esetleg azonos lehet Jankovich (A) kötetével, ám furcsa, hogy ezt Horváth nem tartotta fontosnak megemlíteni leírásában, mint a többi Jankovichtól származó ősnymtatvány esetében.

Mindent összevetve, ha nem tudjuk a forrásokban szereplő példányokat összehasonlítani ma is létező kötetekkel, akkor *legalább nyolc* brünni kiadása volt a Nemzeti Múzeum könyvtárának 1873–1919 között, s ebből öt sorsa ismeretlen. Ha Jankovich (A) és Farkas (B) példányait beazonosítjuk az amerikai és az orosz példánnyal, akkor *legalább öt* példánya volt a nemzeti könyvtárnak Thuróczy első kiadásából, amelyből három: Andrassy (C), Ráth (D) és Lanfranconi (E) további sorsáról nincs információnk. Ugyanez a helyzet, ha Jankovich kötetét (A) a Vigyázóéval azonosítjuk, hiszen akkor az amerikai példány provenienciája marad kérdéses. Azonosítások hipotetikusak, nem találunk erre utaló tulajdoni jegyeket a fennmaradt példányokban.

⁸² Az OSZK három, az EOK és a MTAK, illetve a moszkvai és raleigh-i egyetemi könyvtár egy-egy példánya.

⁸³ Mátray Gábor viszont arról számolt be 1873. december 10-én Pulszky Ferencnek, hogy hiányzik a brünni kiadás példánya az átadott gyűjteményből. OSZK Irattár, 112/1873. „néhány munka ki volt törölve, de még is megtaláltatott; más ismét nem volt kitörölve példának o(káért) Thuróczy János Brünn 1488 kiadása, minek hiányát nagy ritkasága miatt eléggé sajnálom.”

⁸⁴ Москва Научная библиотека МГУ имени М.В. Ломоносова, 5Lo 354/4°.

További lappangó példányok kerülhetnek majd elő újabb aukciókon, mivel több 18–20. századi katalógusban feltűnt Thuróczy brünni kiadása és ezek a példányok minden bizonnyal a magángyűjteményeket gazdagítottak.⁸⁵

A brünni kiadás lappangó példányai

szám	proven. név	proven. hely	proven. idő	gyűjtemény
A	Jankovich Miklós	Pest	1830 előtt	Budapest OSZK
B	Farkas Lajos	Pest	19. sz.	Budapest OSZK
C	Andrássy Ignác	Kajászószentpéter	18/19. sz.	Budapest OSZK
D	Ráth György	Budapest	19. sz.	Budapest OSZK
E	Enea Lanfranconi	Pozsony	19. sz.	Budapest OSZK
F	Teleki-család	Pest	18/19. sz.	Budapest MTAK
G	Jancsó Imre	Bécs	19. sz.	Budapest MTAK
H	Batthyány Ignác	Gyulafehérvár	18. sz.	Alba Julia BNR
I	Székeskáptalan	Nagyvárad	18. sz.	Oradea ELM
K	Református kollégium	Nagyenyed	19. sz.	Aiud BGK
L	Topkapi palota	Konstantinápoly	19. sz.	Ismeretlen

FARKAS, GÁBOR FARKAS

Exemplaires détruits et latents de l'édition brinoise de la chronique Thuróczy

A force de mener des enquêtes au sujet de la chronique Thuróczy par Ignác Andrássy, nous nous sommes trouvés confrontés à l'histoire de plusieurs exemplaires détruits ou latents. La fortune des exemplaires de l'édition de Brin est difficile à reconstruire pour deux raisons. Premièrement: à la fin du 19e et au premiers tiers du 20e siècle plusieurs ventes aux enchères ont eu lieu, deuxièmement: un vol survenu aux années 1880 a contribué à rendre plus compliquées les affiliations de pro-

⁸⁵ Néhány példa erre: *Catalogue des livres de la bibliothèque de feu M. le Duc de la Vallière*, par Guillaume De BURE, a Paris, Chez Guillaume de Bure fils aîné libraire, 1783, 5320. tétel; *Catalogue des livres de La bibliothèque de M. Pierre-Antoine Bolongaro-Crevenna*, Vol. I–V, a Amsterdam, Chez D. J. Changuion. & P. den Hengst IV, 1789, 6509–6510. tétel; *Catalogue of valuable printed books, autograph letters and historical documents, etc. (...) Luther tracts; the Fermier–Généraux Lafontaine in contemporary morocco; and the first edition of Thwroczy's Chronica hungarorum, printed at Brünn in 1488, the property of G.S. Richwood (...) Which will be sold by auction by Messrs. Sotheby & Co.... at their large galleries, 34 & 35, New Bond St., W.1 on Monday, the 14th of November, 1949, and following day*, London, Sotheby's 1949.

venance. Des sources d'archives facilitent la recapitulation de l'histoire des volumes en question, néanmoins, nous pouvons pas éviter les affirmations hypothétiques. On ne peut pas exclure que l'exemplaire de Miklós Jankovich se trouve, depuis 1830, à la bibliothèque Raleigh aux Etats-Unis. Le volume ayant appartenu à Lajos Farkas est, selon toute probabilité, à la bibliothèque universitaire de Moscou. Les exemplaires d'Ignác Andrásy, de György Ráth et d'Enea Lanfranchi sont disparus. Des 8 éditions ayant vu le jour à Brin entre 1873 et 1919, la fortune de 5 est aujourd'hui inconnue ou incertaine. D'autres exemplaires latents pourront émerger à des ventes aux enchères, puisque les éditions brinoises figurant dans les catalogues des 18e-20e siècles appartiennent sans doute à des collections privées.

Keywords: 19th century, bibliophile, *Chronica Hungarorum*, provenience, Thuróczy János, incunabula.